

MAGYAR NÉPI IPARMŰVÉS ZET

SZÍNES DIAPOZITÍVEK

Készítette:

a III. Anyanyelvi Konferencia Védnöksége
és a
Népi Iparművészeti Tanács

Magyar Diafilmgyártó Vállalat
Budapest 1977.

Magyarországon napjainkban sok szó esik a népművészet múltjáról, jelenéről, mai életünkben betöltött szerepéről, vagy még inkább arról, hogy milyen jelentősége lesz az eljövendő kor emberének életében. A magyar népművészet – amely alatt elsősorban a parasztság művészetét értjük – hasonlóan a legtöbb kelet-európai országéhoz, majd egy évszázaddal tovább élt, mint Európa nyugati felében. Mind az alkalmoszerűen, mind a hivatásosan dolgozó népművészek egy-egy zártabb vidék, esetleg csak egy-egy falu igényének megfelelően alakították ki és díszítették tárgyaikat. A parasztság érdeklődése a múlt század 90-es éveiben egyre inkább a város felé fordul, ahonnan elkezd használati tárgyainak egy részét vásárolni. Miközben falun a parasztság fokozatosan elhagyja saját tárgyi hagyományait, ruházatát, szokásait, addig a városi lakosság érdeklődése a népművészet iránt mind erőteljesebbé válik. A népművészeti alkotások, így már nemcsak egy szűkebb közösség, s annak szigorú ellenőrzése mellett készülnek, hanem megindul a díszített tárgyak készítése egy sokkal szélesebb tömeg számára. A két világháború között a hagyományőrző területek egyre kisebbre zsugorodnak.

A felszabadulás utáni politikai, gazdasági és kulturális változások hatására megváltozik a népművészet minden ágának funkciója és megjelenési formája. A népművészet is történelmi kategória, amely állandóan fejlődik, változik és azt az életet tükrözi, amelyből születik. Számos tényező befolyásolhatja tartalmi jegyeit.

Ezért életképes a népművészet a szocialista társadalomban is. Összefügg ez kétségtelenül azzal, hogy a népi díszítőművészet területén a népművészek már nemcsak alkalmoszerűen dolgoznak, hanem közülük számosan, a legtehetségesebbek hivatásos művészekké váltak, vagyis népművészekből népi iparművészek lettek.

A népművészeti alkotások létrehozói tudatosan alkotó személyiségek, akik megtudják keresni azt az újat, amely a hagyományosra épül. Folyamatosan megszűnik a népi díszítőművészet legjellemzőbb meghatározója, hogy minden díszített tárgynak egyúttal gyakorlati funkciója is legyen. A népi díszítőművészet fogalmát egyre inkább a népi iparművészet fogalma váltja fel, amely széles kapukat nyit a művészeti alkotószabadság előtt. A technikai felfedezések, a természettudomány nagy sikerei, az orvostudomány vív-

mányai elképzelhetlenné teszik, hogy a mai ember ugyanabban a formavilágban éljen, mint néhány évtizeddel ezelőtt elődje, akinek egészen más volt az életritmusa, kulturális és civilizációs igénye. A mai népi iparművész, amikor alkotásaiban a sajátos népművészeti hagyományokat felhasználja, újrateheremti, már nem a letűnt kor, hanem a jelen művészetét alkotja meg.

A Népi Iparművészeti Tanács közel negyedszázad alatt a magyar népi díszítőművészet átmentése és továbbfejlesztése érdekében igen sokat tevékenykedett. Munkásságának fő célkitűzése a népművészeti hagyományok kutatása, a korszerű népi iparművészeti alkotások létrejöttének segítése, szakági pályázatok kiírása, kiállítások rendezése, és a népi iparművész cím odaítélése azoknak az alkotó népművészeknek, akik a hagyományok ápolásával továbbfejlesztik népi díszítőművészetünket.

1953 óta a népi iparművész címet 624-en kapták meg. Közülük a legkiválóbbak; 115-en a „Népművészet mestere” kormánykitüntetésben részesültek.

Népművészeink zömmel ma is parasztszármazásúak, de művészetüket hivatásszerűen űzhetik nemcsak falujuk, szűkebb közösségük, hanem ország-világ számára, a városi lakosság öltözködésének, otthonának szebbé tételére.

A diapozitív-sorozat anyagát a Népi Iparművészeti Tanács gyűjteményéből válogattuk.

V.M

A különböző tájegységeken sajátos hagyományai vannak az építkezésnek. A helyi ízlésnek megfelelően más-más módon készítették a bútorokat, rendezték be a szobákat.

1. Mezőkövesdi lakószoba, felvetett díszes ágygal, búbos kemencével, egyszerű faragású sarokpaddal.
2. Jóval díszesebb berendezésű a sárközi szoba, hagyományosan festett sarokpadjával. Az asztalon csíkos, szőttes terítő, a falon festett tálal, bokályokkal, tányérokka.
3. Sárközi festett téka, tányérokka; a háttérben tornyos, függönyös nyoszolya.

4. Még díszesebb a kalocsai szoba, pingált fallal, festett bútorokkal, hímzett függönyökkel, terítőkkal.
5. Jóval egyszerűbb a palóc lakószoba, festett ládával, vésett szuszékkal; fő ékességei a fekvőhelyeken látható piros csíkos szőttes dunnák és párnák.

A fonás-szövés házi gyakorlata népünk körében ősidők óta megvolt.

6. Palóc, egyszerű geometrikus mintázatú szőttes. Készítette: Gulyás Istvánné, a népművészet mestere, Balassagyarmat.
7. Sárközi madaras-csillagos-szíves szedettes szőttes, aranycsíkos díszítéssel. Készítette: Fehér Lászlóné, a népművészet mestere, Decs.
8. Horgolt szélű, csillagos mintájú hetési szőttes. Jellemző a minták tömörsége. Készítette: Virág Béláné, népi iparművész, Hetés.
9. Bihari szegfűs mintájú faliszőnyeg. Finom hangulatot kelt a piros és kék színek váltakozása. Készítette: Nyakas Miklósné, a népművészet mestere, Debrecen.

Igen elterjedtek a különféle kismesterségek, elsősorban a bőrmunkák, amelyeket önállóan, de más díszítő-eljárásokkal együtt is alkalmaztak. Ezt látjuk a következő képen.

10. Szironyos – bőrmunkával díszített – szőttes tarisznya. Készítették: Nyakas Miklósné, a népművészet mestere, Debrecen és Varga Dezső, a népművészet mestere, Debrecen.

Népművészetünkben igen régi hagyománya van a csont-, szaru- és fafaragásnak. Elterjedt technikái: az ólom- és rézberakás, a domború faragás, a spanyolozás, a vésés.

11. A pásztorélet tartozéka volt a szaruból faragott kürt. Képünkön domború faragásos kürt, dunántúli virág- és figurális díszítményekkel. Készítette: Jancsikity János, a népművészet mestere, Óreglak.

12. A palóc hagyományokat felelevenítő, ólomberakással díszített sőtartó és ostornyél ornamentikája szigorúan geometrikus. Készítette: Horváth Béla, népi iparművész, Budapest.
13. A téglalakú, domború faragásos dunántúli dobozon a pásztorélet, az erdő szépsége elevenedik meg. Készítette: Kovács József, a népművészet mestere, Mernye.

A használati tárgyak mellett a faragók szívesen díszítették a kisbútorokat is.

14. Az igen színesen spanyolozott dunántúli fali fűszertartó edénykéi szaruból készültek; a fűszertartón faragott evőeszközök lógnak. Készítette: Saárossy Gábor, népi iparművész, Győr.
15. Szíronyozással díszített csikóbőrös kulacs. Népművészetünk kedvelt, jellegzetes darabja. Készítette: Tóthfalussy Géza, a népművészet mestere, Budapest.

A pásztorok jellegzetes viseletdarabja országszerte a posztóból készült szűr, amelynek rátétes és hímzett díszítő motívumait sikeresen alkalmazza a népi iparművészet.

16. Szűrrátétes terítő, az alföldi szűrmotívumok felhasználásával. Készítette: Gyenei Józsefné, népi iparművész, Budapest.

Népművészetünk legelterjedtebb ága a textilművészet és ezen belül a hímzés.

17. Horgolt szélű keresztszemes terítő, beregi hímzéssel. Különösen szép az a megoldás, ahogy ugyanaz a minta hol fehér alapon pirosan, hol piros alapon fehéren jelenik meg. Készítette: Sirmán Andrásné, népi iparművész, Nyíregyháza.
18. Cipés horgolással szegett, hímzéssel és subrikával díszített matyó falvédő. Mintája a régi lepedőszélek mintáiból ered. Készítette: Farkas Mátyásné, népi iparművész, Mezőkövesd.

19. Sióagárdi hímzett terítő, fehér subrika-betétekkel. A permetkék-lila színezés az idősebb asszonyok pruszlik-díszítését eleveníti fel. Készítette: Király Anna, népi iparművész, Sióagárd.
20. Kalocsai kerek terítő, színes virágkoszorúval. A színesen kivarrt koszorú mellett szépen érvényesül az áttört fehér hímzés is. Készítette: Király Ilus, a népművészet mestere, Kalocsa.

A népi fazekasságnak különböző központjai alakultak ki, különféle stílushagyományokkal, változatos színekkel és formákkal.

21. Mezőtúri csalikancsó, áttört és rátett díszítményekkel. Készítette: id. Jakucs Imre, a népművészet mestere, Mezőtúr.
22. Emberfejes sárközi csörgőkorsó, írókás díszítményekkel. Készítette: Steig István, a népművészet mestere, Szekszárd.
23. Fedeles lisztesbödön, írókás díszítményekkel. Készítette: Vékony Sándor, a népművészet mestere, Hódmezővásárhely.
24. Hagyományos alföldi motívumokkal díszített madaras nagy tál. Készítette: ifj. Szabó Mihály, népi iparművész, Karcag.
25. Gyümölcsöstálat tartó nőalak, karcagi kisbundában. A jó humorú figurális megoldások közé tartozik. Készítette: Kántor Sándor, a népművészet mestere, Karcag.

Összeállította: Varga Marianna és Lengyel Györgyi
Fényképezte: Minarik Gábor
Szerkesztette: Varga Marianna és Ruzicska Józsefné